

УДК 298: 316.4: 316.33.300

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(99).2026.57-67

ЕТНОРЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПРАВОВИХ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ МЕХАНІЗМАХ ЗАХИСТУ РЕЛІГІЙНОЇ ТА ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МЕНШИН

О. Л. Соколовський*

У статті проаналізовано етнорелігійну політику країн Європейського Союзу в контексті взаємодії правових, інституційних та соціокультурних механізмів регулювання релігійного й етнічного різноманіття. Розглянуто теоретичні засади та моделі інтеграції релігійних і етнічних меншин у процесі трансформації сучасного європейського суспільства з урахуванням принципів свободи віросповідання, рівності та запобігання дискримінаційним практикам. Акцентовано увагу на ролі релігійної ідентичності як структурного елементу соціальної ідентичності в умовах плюралістичного публічного простору. Охарактеризовано нормативно правові інструменти захисту прав меншин, зокрема законодавство щодо запобігання дискримінаційним практикам, акти про свободу віросповідання та договірні форми взаємодії держави з релігійними організаціями. Обґрунтовано, що їх сукупність формує систему гарантій автономії конфесійних спільнот за одночасного забезпечення громадського порядку й правової визначеності. Проаналізовано інституційні механізми реалізації етнорелігійної політики та роль національних і наднаціональних структур у моніторингу дотримання стандартів прав людини. На основі порівняльного аналізу окреслено моделі державної політики щодо релігійних і етнічних меншин та виявлено їх вплив на збереження конфесійної ідентичності, рівень соціальної інтеграції й характер публічної присутності релігії. Висвітлено значення соціальних програм, освітніх ініціатив і міжрелігійного діалогу як чинників зниження конфліктного потенціалу та формування культури толерантності. Доведено, що ефективність етнорелігійної політики зумовлюється комплексністю підходу, який поєднує законодавчі гарантії, інституційну координацію та участь громадянського суспільства. У сучасному європейському контексті етнорелігійна політика постає не лише механізмом захисту прав меншин, а й інструментом регулювання публічного вияву релігійної ідентичності та підтримання соціальної стабільності у багатоконфесійному середовищі.

Ключові слова: етнорелігійна політика, Європейський Союз, релігійна ідентичність, соціальна ідентичність, релігійні та етнічні меншини, правове регулювання, інституційні механізми, свобода віросповідання, відчуження, міжрелігійний діалог.

* Олег Соколовський / Oleh Sokolovskyi, доктор філософських наук, професор (Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна)
osokol_83@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2228-3040

ETHNO-RELIGIOUS POLICY OF THE EUROPEAN UNION IN THE LEGAL AND INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR THE PROTECTION OF RELIGIOUS AND ETHNIC IDENTITY OF MINORITIES

O. L. Sokolovskyi

The article analyzes the ethno-religious policy of the countries of the European Union in the context of the interaction of legal, institutional, and socio-cultural mechanisms for regulating religious and ethnic diversity. It examines the theoretical foundations and models of integration of religious and ethnic minorities within the transformations of contemporary European society, taking into account the principles of freedom of religion, equality, and non-discrimination. Particular emphasis is placed on the role of religious identity as a structural component of social identity in a pluralistic public sphere. The study characterizes the legal instruments for the protection of minority rights, including anti-discrimination legislation, acts regulating freedom of religion, and contractual forms of interaction between the state and religious organizations. It is substantiated that their combined application forms a system of guarantees for the autonomy of confessional communities while simultaneously ensuring public order and legal certainty. Institutional mechanisms for the implementation of ethno-religious policy are analyzed, as well as the role of national and supranational structures in monitoring compliance with human rights standards. Based on comparative analysis, models of state policy toward religious and ethnic minorities are outlined, and their influence on the preservation of confessional identity, the level of social integration, and the character of religion's public presence is determined. The significance of social programs, educational initiatives, and interreligious dialogue as factors in reducing conflict potential and fostering a culture of tolerance is highlighted. It is demonstrated that the effectiveness of ethno-religious policy depends on a comprehensive approach combining legislative guarantees, institutional coordination, and the participation of civil society. In the contemporary European context, such policy functions not only as a mechanism for protecting minority rights but also as an instrument for regulating the public expression of religious identity and maintaining social stability in a multi-confessional environment.

Keywords: *ethno-religious policy, European Union, religious identity, social identity, religious and ethnic minorities, legal regulation, institutional mechanisms, freedom of religion, social integration, interreligious dialogue.*

Постановка проблеми. Сучасний європейський соціокультурний простір відзначається інтенсивною динамікою релігійного та етнічного різноманіття, зумовленою мобільністю населення, міграційними процесами та трансформацією форм публічної присутності релігії. У межах Європейського Союзу співіснують різні моделі державно-конфесійних відносин, які відображають національні, правові та культурні традиції. За таких умов врегулювання статусу релігійних і етнічних меншин набуває системного значення, оскільки пов'язане з визначенням меж автономії конфесійних спільнот, форм їх участі у публічному житті та забезпечення рівності громадян незалежно від релігійної чи етнічної приналежності. Етнорелігійна політика безпосередньо стосується виміру індивідуальної та

соціальної ідентичності, визначаючи способи поєднання конфесійної ідентичності з громадянською належністю у межах національних і наднаціональних спільнот.

Актуальність дослідження зумовлена потребою теоретичного осмислення етнорелігійної політики як системи правових і інституційних механізмів інтеграції та гарантування прав меншин у демократичній правовій державі. Свобода віросповідання, рівність і правова визначеність постають базовими принципами, реалізація яких має враховувати багаторівневу структуру ідентичності сучасних суспільств. Інтеграційні стратегії держав покликані забезпечити збереження культурної й конфесійної ідентичності спільнот без порушення засад соціальної консолідації та стабільності.

У релігієзнавчому дискурсі етнорелігійна політика розглядається як

форма інституційного регулювання відносин між державою, релігійними організаціями та етнічними спільнотами, яка поєднує нормативний, соціальний, культурний та ідентифікаційний виміри. Її аналіз передбачає дослідження законодавчих механізмів, моделей інтеграції, діяльності національних і наднаціональних інституцій та практик міжрелігійної комунікації. Такий підхід дає змогу оцінити вплив відповідної політики на конфесійну динаміку, соціальну інтеграцію і трансформацію колективних ідентичностей у країнах Європейського Союзу.

Метою статті є релігієзнавчий аналіз етнорелігійної політики Європейського Союзу у системі правових та інституційних засобів інтеграції і захисту релігійних та етнічних меншин з визначенням її впливу на формування та трансформацію ідентичності в умовах сучасного європейського соціокультурного простору.

Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і релігієзнавчих підходів, спрямованих на комплексний аналіз етнорелігійної політики як системи правових, інституційних і соціокультурних механізмів. Системний підхід забезпечив розгляд зазначеної політики як цілісного утворення, елементи якого перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості. Порівняльний метод застосовано для виявлення особливостей моделей регулювання релігійного й етнічного різноманіття у країнах Європейського Союзу. Нормативно-правовий аналіз дав змогу дослідити законодавчі акти та міжнародні документи, що визначають засади захисту прав меншин. Інституційний підхід використано для з'ясування ролі національних і наднаціональних органів у реалізації інтеграційних стратегій. Релігієзнавчий аналіз поєднано з елементами соціально філософської інтерпретації, що дозволило розкрити вплив етнорелігійної політики на процеси інтеграції та трансформації ідентичності в сучасному європейському контексті.

Дискусія та результати. Політика держав Європейського Союзу щодо релігійних меншин та етнічних спільнот концептуалізується в межах нормативно закріплених принципів рівності, запобігання дискримінаційним практикам і забезпечення прав людини, закріплених у національних правових системах та міжнародних актах. У релігієзнавчій площині вона постає як інституційно врегульований механізм організації конфесійного й етнокультурного плюралізму в умовах секуляризованого публічного простору, у якому корелюють свобода світоглядного самовизначення та вимога суспільної включеності. У такій структурній моделі політика визначає нормативні межі публічного вираження релігійної ідентичності меншин, водночас забезпечуючи можливості для збереження їхньої культурної та конфесійної самобутності без примусових асиміляційних практик за умови повноцінної участі в суспільному житті.

Залежно від парадигми етнорелігійного врегулювання відповідна політика реалізується через стратегії, сформовані під впливом глобалізаційних процесів, а також через плюралістичні чи інтеграційні моделі, орієнтовані на залучення конфесійних та етнічних спільнот до соціальних і економічних процесів без розмивання їх релігійної самобутності. У релігієзнавчій перспективі такі підходи визначають способи інституційного впорядкування взаємодії між суспільною більшістю та самобутніми спільнотами з урахуванням відтворення й збереження їх релігійної ідентичності як значущого чинника соціальної присутності. Держава виконує функцію інституційного посередника між суспільною більшістю та меншістю, формуючи правові й соціальні передумови для діяльності освітніх, культурних і релігійних інституцій та їх представництва у громадянському просторі, що забезпечує відносну стабільність релігійної ідентичності у публічній сфері.

Пріоритетом залишається забезпечення свободи віросповідання, зокрема права на здійснення культових

практик, отримання релігійної освіти та внутрішнє самоврядування громад. У межах правової держави відповідна політика орієнтована на узгодження автономії релігійних інституцій із вимогами законодавства та громадської безпеки [6: 26], а також на запобігання дискримінаційним проявам і нетерпимості у сфері праці та освіти. Реалізація програм міжкультурної та міжрелігійної взаємодії постає чинником формування культури взаємного визнання, яка сприяє відтворенню та зміцненню релігійної ідентичності в умовах багатоконфесійного суспільства.

Інтеграція етнічних і релігійних меншин у соціально-економічні процеси без примусової асиміляції становить засадничий принцип відповідної політики. Формуються умови суспільної участі, за яких конфесійна та етнокультурна ідентичність зберігається як легітимний складник публічного простору та не нівелюється домінантною культурою. У цьому контексті релігійна ідентичність постає соціальною формою ідентичності, інтегрованою у громадянський простір без втрати власної символічної структури [7: 185]. Держави члени розширюють доступ до зайнятості, професійної підготовки, житлових ресурсів і соціальних сервісів, що зменшує структурну нерівність і ризики маргіналізації та забезпечує сталі умови функціонування релігійних спільнот. Підтримка культурної самобутності здійснюється через фінансування культурних осередків і освітніх програм, спрямованих на розвиток мовної й релігійної компетентності.

Політика щодо релігійних і етнічних меншин у межах Європейського Союзу відображає взаємодію правових, соціальних і культурних механізмів, спрямованих на забезпечення стабільності й суспільної узгодженості в умовах культурного плюралізму. Вона передбачає інституційну співпрацю держави з релігійними організаціями, освітніми структурами та громадянським сектором задля

реалізації програм інтеграції та гарантування прав меншин [1: 76–87], що створює нормативні передумови для легітимного вияву релігійної ідентичності як складника соціальної ідентичності. Ефективність такої політики зумовлена врахуванням історичних, культурних і демографічних характеристик суспільства, які впливають на моделі міжгрупової взаємодії та конфігурацію соціальної ідентичності.

Нормативно правові механізми захисту прав меншин функціонують як ключовий інструмент забезпечення рівності та запобігання дискримінаційним практикам у соціокультурній і релігійній сферах. Законодавство встановлює заборону обмежень за етнічною, релігійною чи мовною ознакою у сфері працевлаштування, освіти, соціального забезпечення й доступу до житлових ресурсів та окреслює процедури правового захисту. Передбачена адміністративна або кримінальна відповідальність виконує превентивну функцію й утврджує принцип рівності як засаду безпечного співіснування конфесійних спільнот, який сприяє підтриманню міжетнічної та міжрелігійної гармонії в межах правової держави [2: 5–10].

Законодавчі акти про свободу віросповідання гарантують релігійним меншинам право на здійснення культових практик, заснування релігійних інституцій та провадження освітньої і культурної діяльності. Вони закріплюють можливість самостійного регулювання внутрішнього життя громад, зокрема у сфері організації релігійної освіти й служіння духовенства, яке забезпечує інституційну сталість релігійної ідентичності як складника соціальної ідентичності. Нормативні приписи гарантують правовий захист від примусових обмежень у реалізації релігійних практик і водночас визначають межі діяльності релігійних організацій відповідно до національного законодавства та вимог громадської безпеки, які спрямовують

свободу віросповідання у русло соціальної узгодженості [10: 19].

Конкордати та спеціальні угоди між державою і релігійними організаціями постають інструментами правового врегулювання відносин і визначення статусу конфесій у публічному просторі. Вони регулюють засади фінансування релігійних структур, їх участь в освітній системі, соціальній і благодійній діяльності, а також питання власності й кадрового забезпечення. У межах таких домовленостей конкретизуються гарантії реалізації прав віруючих, які сприяють стабілізації релігійної ідентичності у публічному просторі. Для держав з історично сформованими домінуючими конфесіями відповідні угоди визначають модель взаємодії органів державної влади та церковних інституцій у правовому полі й забезпечують нормативну визначеність також для менш чисельних релігійних організацій [3: 170–177].

Норми щодо запобігання дискримінаційним практикам, законодавство про свободу віросповідання та договірні форми співпраці з релігійними організаціями функціонують у взаємозв'язку, формуючи цілісну систему гарантування прав меншин. Вони поєднують автономію релігійних і етнічних спільнот із вимогами законності та громадського порядку, забезпечуючи легітимні умови публічного вияву релігійної ідентичності. Держава здійснює нагляд за дотриманням відповідних норм і водночас сприяє включенню меншин у суспільні процеси. Важливого значення набуває створення умов для міжрелігійної та міжетнічної комунікації, що знижує конфліктогенний потенціал соціального середовища та враховує специфіку становища мігрантів і нових релігійних громад.

Нормативні механізми захисту прав меншин у межах Європейського Союзу становлять вагомий чинник підтримки соціальної та культурної узгодженості. Вони забезпечують рівність, свободу віросповідання й правову визначеність для релігійних та етнічних спільнот, створюючи передумови стабільного

функціонування їх інституцій і публічного вияву релігійної ідентичності [15: 12–13]. Законодавство щодо запобігання дискримінаційним практикам унеможливорює упереджене ставлення й обмеження, норми про свободу віросповідання гарантують самостійність релігійних організацій, а конкордати та інші угоди регулюють відносини держави з релігійними інституціями у сферах фінансування, освіти й соціальних програм. Дія цих інструментів сприяє інтеграції меншин, утвердженню толерантності та запобігання міжетнічним конфліктам.

Порівняльний аналіз державної політики щодо релігійних і етнічних меншин засвідчує варіативність моделей регулювання, сформованих під впливом історичних традицій, соціальної структури та культурної специфіки суспільства. Канадська модель, яка розвивається в умовах глобалізації, ґрунтується на інституційному визнанні й підтримці етнічного та релігійного різноманіття, сприяє розвиткові мовних, культурних і конфесійних спільнот та інтеграції мігрантів без примусової асиміляції. Подібні практики реалізуються у Нідерландах, Швеції та Бельгії, де держава підтримує культурні центри, освітні програми й ініціативи міжкультурної взаємодії. Такий підхід орієнтований на поєднання соціальної узгодженості з відкритим виявом релігійної ідентичності, що зберігає самобутність меншин і забезпечує їх участь у громадському житті [4: 145–148].

Французька асиміляційна модель характеризується посиленням державним регулюванням публічної присутності релігії та діяльності релігійних організацій. Обмеження демонстративного носіння релігійних символів у публічних установах орієнтоване на збереження світського характеру держави й формування уніфікованої громадянської ідентичності. У релігієзнавчому вимірі така практика окреслює межі легітимної репрезентації релігійної ідентичності в публічному просторі. Релігійні спільноти функціонують у межах законодавчо визначених норм і

зобов'язані дотримуватися державних стандартів у сфері освіти, культури та публічної поведінки [14: 79]. Зазначена модель орієнтована на інтеграцію через адаптацію до домінуючої культури, яка може зумовлювати трансформацію форм публічного вираження релігійної ідентичності. Водночас зменшення видимих релігійних проявів у публічному просторі не усуває ризиків соціальної напруженості серед менш чисельних спільнот і засвідчує складність поєднання принципу рівності громадян з обмеженням внутрішньої саморегуляції релігійних організацій.

Плюралістична модель, притаманна Німеччині та Австрії, передбачає активну участь держави у підтримці релігійних організацій за умови збереження їх внутрішньої самостійності. Держава надає фінансову підтримку, податкові преференції та забезпечує участь конфесій у соціальних й освітніх програмах, що інтегрує релігійні спільноти у суспільні процеси без редукації їх релігійної ідентичності до приватної сфери. Релігійні організації залучені до системи соціального забезпечення, благодійної діяльності й культурних ініціатив, що посилює їх суспільну суб'єктність. Такий плюралізм формує партнерську модель співпраці між державою і релігійними структурами та гарантує рівні можливості для різних конфесій у межах правового порядку [8: 110].

Соціальні програми інтеграції меншин і розвитку міжкультурної взаємодії у державах Європейського Союзу орієнтовані на створення умов для гармонійного співіснування етнічних та релігійних спільнот. Освітні ініціативи охоплюють мовну підготовку, інтеграційні модулі у школах і закладах вищої освіти, а також тренінги з розвитку міжкультурної компетентності, які сприяють адаптації меншин до соціального і професійного середовища та підтримують рефлексивне осмислення власної релігійної належності як складника релігійної ідентичності. Культурні проекти включають фестивалі,

виставки, концерти й інші публічні заходи, спрямовані на репрезентацію традицій і утвердження взаємоповаги між громадами [9], які впливають на формування позитивних моделей соціальної та релігійної ідентичності у багатоконфесійному середовищі.

Міжрелігійні ради та форуми виконують координаційну функцію у розвитку діалогу й співпраці між конфесіями. Вони створюють інституційний простір для обговорення дискусійних питань, вироблення спільних соціальних ініціатив і врегулювання конфліктів ненасильницькими засобами. Державні структури, громадські організації та релігійні інституції взаємодіють у межах таких платформ з метою узгодження інтеграційних заходів і підтримки меншин, сприяючи їх включенню у культурне й соціальне життя без втрати релігійної самобутності. Подібні механізми зміцнюють міжетнічну і міжрелігійну довіру та формують передумови соціальної стабільності, засвідчуючи ефективність поєднання освітніх, культурних і міжконфесійних інструментів інтеграції [5: 52–57].

Політика щодо релігійних меншин та етнічних груп у країнах Європейського Союзу інтегрує правові, соціальні та культурні інструменти, спрямовані на забезпечення рівності, суспільної інтеграції та захисту прав меншин. Нормативні акти, зокрема законодавство у сфері запобігання дискримінаційним практикам, закони про свободу віросповідання й угоди з релігійними організаціями, гарантують правову визначеність і внутрішню організаційну самостійність конфесійних спільнот, створюючи умови для стабільного функціонування релігійної ідентичності у публічному просторі. Соціальні програми, освітні ініціативи та культурні практики підтримують міжкультурну комунікацію й формують толерантне суспільне середовище [11: 74]. Реалізація державної політики здійснюється через різні моделі регулювання, які визначають співвідношення внутрішньої

організаційної самостійності релігійних спільнот і ступінь їх участі у громадському житті. Інституційна взаємодія держави з релігійними організаціями та громадами знижує конфліктний потенціал і підтримує соціальну узгодженість, забезпечуючи збереження культурного різноманіття та розвиток інтегрованого суспільства, у межах якого релігійна ідентичність зберігає публічну легітимність.

Інституційні механізми реалізації етнорелігійної політики становлять структуровану сукупність державних, міжурядових і громадських структур, через які впроваджуються заходи щодо релігійних і етнічних меншин. До них належать органи виконавчої влади, уповноважені з питань захисту прав меншин, міжрелігійні та міжетнічні ради, комісії з питань інтеграції й толерантності, а також інституції громадянського суспільства. У межах зазначених структур координуються соціальні, освітні, правові й культурні програми, здійснюється моніторинг дотримання прав меншин та реалізуються превентивні заходи з метою запобігання конфліктам. Вони забезпечують сталі канали комунікації між державою, релігійними організаціями та етнічними громадами, формуючи простір діалогу й взаєморозуміння, у межах якого релігійна ідентичність набуває статусу визнаного складника соціальної структури та чинника суспільної інтеграції.

Національні інституції відіграють визначальну роль у впровадженні етнорелігійної політики та гарантуванні прав релігійних і етнічних меншин у державах Європейського Союзу. Міністерства внутрішніх справ забезпечують громадський порядок, протидіють дискримінаційним практикам і здійснюють моніторинг міжетнічних напружень, координуючи діяльність правоохоронних органів щодо захисту меншин від насильства та упередженого ставлення. Міністерства культури реалізують політику збереження мовної й релігійної спадщини, підтримують культурні ініціативи та освітні програми, що

сприяють міжкультурній комунікації та відтворенню релігійної традиції. Інституції, відповідальні за питання рівності, формують і впроваджують політику запобігання дискримінації та інтеграції меншин. Спеціалізовані комісії з питань релігійних і етнічних спільнот виконують аналітичні, дорадчі й координаційні функції, сприяючи підготовці стратегічних документів і законодавчих ініціатив [10: 2].

Такі комісії здійснюють системний моніторинг дотримання прав меншин, фіксують випадки дискримінаційного ставлення та порушення свободи віросповідання, готують аналітичні висновки й рекомендації для органів виконавчої влади. Їх діяльність орієнтована на формування обґрунтованої політики у сфері етнорелігійних відносин і на вдосконалення механізмів гарантування прав спільнот. У взаємодії з громадськими організаціями, освітніми інституціями й релігійними спільнотами вони розробляють соціальні та інтеграційні програми, які враховують специфіку конфесійної належності та особливості соціальної ідентичності меншин. Через такі інституційні канали забезпечується сталість комунікації між державою та різними групами населення, яка сприяє формуванню політики на основі емпірично верифікованих даних і суспільного запиту [12: 255]. Просвітницька діяльність, зокрема проведення конференцій, тренінгів і освітніх заходів з питань толерантності та міжкультурної комунікації, виконує превентивну функцію у сфері запобігання конфліктам і підтримання соціальної стабільності, зміцнюючи умови публічного вияву релігійної ідентичності в межах правового порядку.

Міжнародні та європейські інституції реалізують наднаціональний вимір захисту прав релігійних і етнічних меншин, здійснюючи контроль за дотриманням стандартів прав людини та протидіючи дискримінаційним практикам. Європейська комісія проти расизму та нетерпимості проводить регулярний моніторинг ситуації у

державних членах, готує звіти й рекомендації щодо подолання ксенофобії та інших форм нетерпимості, що впливає на удосконалення національних політик і створення сприятливих умов для публічного вияву релігійної ідентичності. Структури Організації Об'єднаних Націй у сфері прав людини координують глобальні ініціативи щодо захисту свободи віросповідання та прав національних меншин, надають експертну підтримку урядам і здійснюють моніторинг порушень прав людини [13: 49].

Європейський суд з прав людини забезпечує судовий механізм індивідуального захисту прав меншин. Можливість звернення до Суду у випадку порушення права на свободу віросповідання, культурну автономію або рівність перед законом надає релігійній ідентичності статусу юридично захищеної складової соціальної ідентичності. Практика Суду формує обов'язкові для держав правові стандарти, які інтегруються у національне законодавство й адміністративну практику, стимулюючи гармонізацію внутрішнього правопорядку з міжнародними зобов'язаннями у сфері прав людини.

Інституційна взаємодія між національними та міжнародними органами визначає ефективність етнорелігійної політики. Національні структури отримують методичну та експертну підтримку, що сприяє впровадженню апробованих практик інтеграції та захисту прав меншин. Наднаціональні інституції здійснюють оцінювання результативності державних програм, виявляють проблемні аспекти та формують рекомендації щодо їх усунення. Така багаторівнева координація забезпечує дотримання стандартів прав людини і принципів толерантності у публічному управлінні та створює умови для міждержавного обміну досвідом у сфері міжкультурної та міжрелігійної взаємодії [14: 68–74].

Вагомим складником інституційних механізмів є залучення громадянського суспільства, релігійних організацій та

етнічних спільнот до процесів формування і реалізації політики. Така участь здійснюється через консультаційні процедури, діяльність міжрелігійних рад, долучення до культурних і освітніх ініціатив, а також спільне розроблення соціальних програм. Це уможливорює врахування інтересів меншин і підвищує легітимність управлінських рішень, водночас забезпечуючи публічне представлення релігійної ідентичності як складника соціальної ідентичності. Системна взаємодія держави з громадськими структурами знижує рівень соціальної напруженості та конфліктності, посилюючи адаптивність і результативність етнорелігійної політики.

Національні та міжнародні інституції формують багаторівневу систему реалізації етнорелігійної політики, що інтегрує нормативний, соціальний і правозахисний інструментарій. Міністерства та спеціалізовані комісії забезпечують практичне впровадження політики на внутрішньодержавному рівні, тоді як європейські й міжнародні органи здійснюють контроль за дотриманням стандартів прав людини та надають експертну підтримку. Така структурна організація сприяє узгодженому впровадженню інтеграційних заходів, запобіганню конфліктам і гарантуванню прав релігійних та етнічних меншин [10: 18]. Взаємодія різних рівнів управління разом із активною участю громадянського суспільства формує стабільне багатоконфесійне середовище, у якому релігійна ідентичність функціонує як легітимний елемент публічної сфери, а комплексність інституційних механізмів визначає ефективність етнорелігійної політики в сучасному Європейському Союзі.

Висновки. Етнорелігійна політика Європейського Союзу постає як багаторівнева система правових та інституційних механізмів, спрямованих на інтеграцію релігійних і етнічних меншин та гарантування їхніх прав у межах демократичного правопорядку. Її структурна специфіка полягає у поєднанні національних моделей державно-конфесійних відносин із

наднаціональними стандартами прав людини, що формують спільний нормативний простір, зорієнтований на свободу віросповідання, рівність і повагу до культурного та конфесійного різноманіття. Така конфігурація забезпечує узгодження автономії релігійних спільнот із принципами публічного порядку й правової визначеності, водночас закріплюючи легітимний статус релігійної ідентичності у публічній сфері.

Функціонування етнорелігійної політики ґрунтується на взаємодії законодавчих інструментів, інституційної координації та соціальних програм інтеграції. Норми щодо запобігання дискримінаційним практикам, акти про свободу віросповідання й договірні форми співпраці з релігійними організаціями створюють нормативні гарантії автономії конфесійних спільнот і захисту їхніх прав. Інституційна діяльність національних міністерств, спеціалізованих комісій, міжрелігійних рад і наднаціональних структур забезпечує реалізацію інтеграційних стратегій, моніторинг дотримання стандартів прав людини та попередження конфліктів у багатоконфесійному середовищі, у якому релігійна ідентичність взаємодіє з іншими формами соціальної ідентичності.

Моделі регулювання, представлені у державах Європейського Союзу, демонструють варіативність підходів до співвідношення автономії релігійних спільнот і вимог суспільної інтеграції. Попри історичні й культурні

відмінності, спільною рисою є прагнення до балансу між збереженням релігійної та етнічної ідентичності й підтриманням соціальної стабільності. У цьому вимірі етнорелігійна політика виконує не лише правозахисну функцію, а й визначає нормативні межі публічного простору, у межах якого співіснують різні світоглядні традиції та культурні практики.

Залучення громадянського суспільства, релігійних організацій та етнічних спільнот до формування і реалізації політики посилює легітимність управлінських рішень, забезпечує врахування соціальних потреб і сприяє зниженню напруженості. Міжрелігійний діалог, освітні програми й культурні ініціативи виступають інструментами розвитку культури толерантності та взаємного визнання у багатоконфесійному середовищі, у якому релігійна ідентичність функціонує як публічно визнаний елемент соціальної структури.

Етнорелігійна політика Європейського Союзу характеризується комплексністю й багатовимірністю, поєднуючи правові гарантії, інституційну взаємодію та соціокультурні практики. Така інтегрована структура створює умови для збереження релігійної й етнічної ідентичності меншин, підтримання соціальної консолідації та розвитку стабільного багатоконфесійного суспільства в умовах сучасних європейських трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давимука С. А., Куйбіда В. С., Федулова А. І. Тенденції розвитку нової-регіональної політики країн членів Європейського Союзу. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 76–87.
2. Здіорук С. Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2023. 36 с.
3. Кеда М. К., Соломенна Т. В. Культурна політика Європейського Союзу. Хрестоматія: навч. посіб. Чернігів: Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка, 2022. 468 с.
4. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с.

5. Mishyna N. European court of human rights' judgements implementation by local and regional authorities: relevant publications on the topic. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2023. Т. 33. С. 52–57.
6. Васін М. С. Правові аспекти участі релігійних організацій у громадському житті, формуванні та реалізації державної політики. *Соціологія права*. 2017. № 3-4. С. 24-29.
7. Юрій М. Релігійна ідентичність у системі цивілізаційних цінностей. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2022. № 11. С. 180–196.
8. Палінчак М. М. Стебляк Д. М. Світова практика побудови моделей державно-церковних відносин: Австрія та Німеччина. *Регіональні студії: науковий збірник*. 2023. Вип. 35. С. 108–112.
9. Кухарук О. Ю. Теорія соціальної ідентичності та прогнозування соціальної поведінки: основні підходи. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2021. Вип. 48 (51). С. 16–23. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2023/NSSPP/NSSPP2021v48/16.pdf> (дата звернення: 11.01.2026).
10. Sokolovskyi O. The Role of Religious Associations of Ukraine in the Development of Civil Society. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2025. Vol. 45. Iss. 1. P. 1-23.
11. Sokolovskyi O., Garaschuk D. Religious Communication in Ukraine's Media Space as Factor in the Formation of Confessional Identity. *Ocasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2025. Vol. 45. Iss. 10. P. 59–78.
12. Sokolovskyi O., Yurchuk O. Religious Radio Broadcasting In Ukraine In The Context Of Digital Mediatisation And Social Transformation. *Ocasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2026. Vol. 46. Iss. 1. P. 240–261.
13. Терлецький Р. В. Гарантування права на свободу віросповідання при запровадженні інституту державної церкви в Україні. Історичні передумови та сучасний аспект. *Юридична Україна*. 2024. № 2 (254). С. 45–54.
14. Лаухіна І., Паладьєва А., Литвиненко В. Нові підходи до впровадження знань про релігії у школах Франції в руслі європейських культурних традицій. *European Humanities Studies: State and Society*. 2020. Issue 3 (1). P. 69–82.
15. Зінкін О. М. Щодо змісту категорії "свобода віросповідання". *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. № 2. С. 12–22.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Davymuka, S. A., Kuibida, V. S., Fedulova, L. I. (2019). Tendentsii rozvytku novoi-rehionalnoi polityky krainchleniv Yevropeiskoho Soiuzu. [Trends in the Development of the New Regional Policy of the Member States of the European Union]. *Rehionalna ekonomika*. № 1. S. 76–87 (in Ukrainian).
2. Zdioruk, S. (2023). Derzhavno-tserkovni ta suspilno-relihiini vidnosyny v umovakh viiny Rosii proty Ukrainy: analit. dop. [State–Church and Socio-Religious Relations in the Context of Russia's War against Ukraine: An Analytical Report]. Kyiv: NISD (in Ukrainian).
3. Keda, M. K., Solomenna, T. V. (2022). Kulturna polityka Yevropeiskoho Soiuzu. Khrestomatiia: navch. posib. [Cultural Policy of the European Union. Reader: Study Guide]. Chernihiv: Natsionalnyi universytet "Chernihivskiyi kolehium" imeni T. H. Shevchenka (in Ukrainian).
4. Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: natsionalna dopovid. (2022). [National Resilience of Ukraine: A Strategy for Responding to Challenges and Preempting Hybrid Threats: National Report]. Red. kol. S., I. Pyrozhkov, O., M. Maiboroda, N., V. Khamitov, Ye., I. Holovakha, S., S. Dembitskyi, V., A. Smolii, O., V. Skrypniuk, S., V. Stoietskyi / Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy (in Ukrainian).
5. Mishyna, N. (2023). European court of human rights judgements implementation by local and regional authorities: relevant publications on the topic. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia"*. Т. 33. S. 52–57 (in English).
6. Vasin, M. S. (2017). Pravovi aspekty uchasti relihiinykh orhanizatsii u hromadskomu zhytti, formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky. [Legal Aspects of the Participation of

Religious Organizations in Public Life and in the Formation and Implementation of Public Policy]. *Sotsiologhiia prava*. № 3-4. S. 24-29 (in Ukrainian).

7. Iurii, M. (2022). Relihiina identychnist u systemi tsyvilizatsiinykh tsinnosti. [Religious Identity within the System of Civilizational Values]. *Mediaforum: analityka, prohnozy, informatsiinyi menedzhment*. № 11. S. 180–196 (in Ukrainian).

8. Palinchak, M. M. Steblak, D. M. (2023). Svitova praktyka pobudovy modelei derzhavno-tserkovnykh vidnosyn: Avstriia ta Nimechchyna. [Global Practice of Building Models of State–Church Relations: Austria and Germany]. *Rehionalni studii: naukovyi zbirnyk*. Vyp. 35. S. 108–112 (in Ukrainian).

9. Kukharuk, O. Yu. (2021). Teoriia sotsialnoi identychnosti ta prohnozuvannia sotsialnoi povedinky: osnovni pidkhody. [Social Identity Theory and the Prediction of Social Behavior: Key Approaches]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*. Vyp. 48 (51). S. 16–23. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/2023/NSSPP/NSSPP2021v48/16.pdf> (last accessed: 11.01.2026) (in Ukrainian).

10. Sokolovskyi, O. (2025). The Role of Religious Associations of Ukraine in the Development of Civil Society. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. Vol. 45. Iss. 1. P. 1–23 (in English).

11. Sokolovskyi, O., Garaschuk, D. (2025). Religious Communication in Ukraines Media Space as Factor in the Formation of Confessional Identity. *Ocasional Papers on Religion in Eastern Europe*. Vol. 45. Iss. 10. P. 59–78 (in English).

12. Sokolovskyi, O., Yurchuk, O. (2026). Religious Radio Broadcasting In Ukraine In The Context Of Digital Mediatisation And Social Transformation. *Ocasional Papers on Religion in Eastern Europe*. Vol. 46. Iss. 1. P. 240–261 (in English).

13. Terletsnyi, R. V. (2024). Harantuvannia prava na svobodu virospovidannia pry zaprovadzhenni instytutu derzhavnoi tserkvy v Ukraini. Istorychni peredumovy ta suchasnyi aspekt. [Guaranteeing the Right to Freedom of Religion in the Context of Introducing the Institution of a State Church in Ukraine: Historical Preconditions and the Contemporary Dimension]. *Yurydychna Ukraina*. № 2 (254). S. 45–54 (in Ukrainian).

14. Laukhina, I., Paladieva, A., Lytvynenko, V. (2020). Novi pidkhody do vprovadzhennia znan pro relihii u shkolakh Frantsii v rusli yevropeiskykh kulturnykh tradytsii. [New Approaches to Introducing Knowledge about Religions in French Schools within the Framework of European Cultural Traditions]. *European Humanities Studies: State and Society*. 2020. Issue 3 (1). P. 69–82 (in Ukrainian).

15. Zinkin, O. M. (2025). Shchodo zmistu katehorii "svoboda virospovidannia". [On the Content of the Category “Freedom of Religion”]. *Pravnychyi chasopys Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa*. 2025. № 2. S. 12–22 (in Ukrainian).

Receive: January 14, 2026
Accepted: February 08, 2026